

וזיריסטן והאזורים הצפון-מערביים של פקיסטן | להלכה מדובר בשטח ריבוני של פקיסטן, אך בפועל היא אינה שולטת בו. המצב הזה הוא אידיאלי לאנשי אלקאעידה והטאליבן השולטים שם: מצד אחד הם עושים בשטח ככל העולה על רוחם, ומצד אחר הם נהנים מחסינות, שכן האמריקנים מהססים להפציץ בשטחה של בעלת ברית

רואי בר-שדה
סטודנט

וזיריסטון מדינתו של בן-לאדן

ההערכה המקובלת כיום היא שבן-לאדן מסתתר בחבל זזיריסטון, שלהלכה שייך לפקיסטון, אך בפועל היא אינה מצליחה לממש את ריבונותה בו. שליטי האזור הם שבטים אפגניים הדוגלים באסלאם בגרסתו הקיצונית ביותר ותומכים בטאליבן. המאמר מסביר כיצד איבדה פקיסטון את השליטה על האזור, מדוע לא מצליח צבאה לכבוש אותו, ומה צפוי לעולם אם במקום שפקיסטון תשתלט על זזיריסטון, זזיריסטון תשתלט על פקיסטון

מבוא

ב-27 בדצמבר 2007 הזדעזע העולם מרצח מנהיגת האופוזיציה וראש ממשלת פקיסטון לשעבר, בנוזיר בוטו. ההתנקשות הזאת מצטרפת לסדרה של רציחות פוליטיות שעירערו את יציבותה של המדינה לאורך 62 שנות עצמאותה. פקיסטון, שלכל אורך שנותיה כלואה במאבק בין שלושה גורמים - שוחרי החופש והדמוקרטיה, גורמי הדת שמעוניינים להפוך את פקיסטון למדינת הלכה אסלאמית והצבא - נמצאת כעת באחת מהתקופות המכריעות בתולדותיה. הבריטים יצרו את פקיסטון ב-1947 כדי שתשמש מסגרת מדינית לכל תושביה המוסלמים של תת-היבשת ההודית. למרות המטרה המוצהרת הזאת של הבריטים החליטו מנהיגי הראשונים של פקיסטון, ובראשם מוחמד עלי ג'ינה, שהמדינה תהיה דמוקרטית וחילונית, תגן על זכויות המיעוטים, וכל אדם בה, ללא הבדל מוצא ודת, יוכל לחיות בה בשלום על פי אמונתו ובשוויון זכויות מלא.

הכוונות היפות האלה מעולם לא מומשו: מאז זכתה פקיסטון בעצמאות היא ידעה כמה הפיכות צבאיות (שלרוב הסתיימו בתפיסת השלטון) כמה ניסיונות להקים דמוקרטיה יציבה (שלרוב לא צלחו) ומספר לא מועט של פוגרומים ושל מהומות על רקע אתני שבהם נרצחו בני מיעוטים רבים, אך גם רבים מבני הרוב הסוני. המהומות האתניות האלה, שמעולם לא פסקו, פגעו קשות במיעוטים הנוצריים, אך גם במיעוטים מוסלמיים כגון השיעים והאחמדים (הדוגלים בהפצת האסלאם בדרך האהבה והשלום ומתנגדים לאלימות). בשל המהומות אף העבירו האחמדים ב-1974 את המרכז הראשי שלהם ללונדון.

עליית חשיבותה של וזיריסטן

כאשר קיבלה פקיסטן את עצמאותה מהבריטים, היא סיפחה אליה שטחים שנויים במחלוקת, שאותם כינו הבריטים "מחוזות הגבול הצפון-מערביים" (באנגלית: North-west Frontier Provinces). מדובר באזורים הרריים שמחולקים לשבעה מחוזות הגובלים בשטחה של אפגניסטן ושאותם מנהלות מועצות שבטיות המכונות גירג'ה. על המחוזות מפקח מושל מטעמה של הממשלה באסלאמאבד. תושבי האזור מתגוררים בכפרים, חיים בעיקר על לחם ועל חלב כבשים, דבקים באסלאם בגרסתו המיליטנטית, לא דוברים את השפות הרשמיות של המדינה (אורדו ואנגלית) וגם לא טורחים ללמוד אותן. הם דוברים שפות שבטיות שונות - רובן נגזרות של שפת הפשטו המדוברת באפגניסטן. יתר על כן התושבים באזורים האלה חשים עצמם - ברובם - קרובים לשכניהם האפגנים ובמיוחד לבני העם הפשטוני המתרכז בעיקר באפגניסטן.¹

באזורים הצפון-מערביים האלה מתמקדות כיום רבות מבעיותיה של פקיסטן: טרור מבית מדרשו של בן-לאדן ואסלאם קיצוני המאיים לסחוף אחריו חברה מתונה לעבר מדינת הלכה אסלאמית. כיצד קרה שאזורי השוליים האלה הפכו לאחת הבעיות המרכזיות של פקיסטן ויכולים להכריע את עתידה? אי-אפשר לענות על השאלה הזאת בלי להכיר - ולו על קצה המזלג - את ההיסטוריה המסובכת של פקיסטן בכלל ושל האזורים הצפון-מערביים בפרט. ב-1893 נסוגו כוחות בריטניה מהאזורים הצפון-מערביים. לאחר שאלפים מחייליהם נהרגו במהלך עשרות שנות לחימה נגד השבטים הפראיים שם הגיעו הבריטים למסקנה שאחזקת האזורים הנידחים האלה אינה מצדיקה השקעה

באזורים הצפון-מערביים מתמקדות כיום רבות מבעיותיה של פקיסטן: טרור מבית מדרשו של בן-לאדן ואסלאם קיצוני המאיים לסחוף אחריו חברה מתונה לעבר מדינת הלכה אסלאמית

כה גדולה של חיי אדם ושל משאבים חומריים. בעקבות נסיגת הבריטים לא נכנס לאזורים האלה שום כוח זר.

לאחר שפקיסטן קיבלה את עצמאותה ב-1947 החליטו תושבי האזורים האלה להסתפח אליה, אך מדובר היה בסיפוח פורמלי בלבד. ממשלת פקיסטן החליטה שלא להציב שם יחידות של צבאה ולהמשיך את הסדרי האוטונומיה שהונהגו בתקופת שלטונם של הבריטים. הסממן היחיד של השלטון הפקיסטני על האזורים האלה היה מושל שמינתה המדינה בעבור האזורים האלה ואשר ייצג את השבטים בפרלמנט. אליו פנו מנהיגי השבטים כדי שיפתור בעיות שונות שצצו בינם לבין המדינה. עד 1979 נשמר הסטטוס קוו באזורים האלה, אך באותה השנה התרחש אירוע דרמטי, שאת מחירו משלם המערב עד עצם היום הזה: פלישת ברית-המועצות לאפגניסטן.

באמצעות הפלישה רצו הסובייטים לכוון באפגניסטן שלטון קומוניסטי. האמריקנים ובראשם נשיאם ג'ימי קרטר ראו בפלישה הזאת איום אסטרטגי העלול לפגוע באינטרסים החיוניים של ארה"ב במפרץ הפרסי. בשל כך הם החלו לסייע לאפגנים באימוון אנשיהם, במימון ובהספקת אמצעי לחימה. בין היתר הם סיפקו לאפגנים טילי סטינגר, ובעזרתם עלה בידיהם להפיל בשנות

המלחמה מאות כלי טיס סובייטיים.

את הסיוע חייבים היו האמריקנים להעביר למורדים האפגנים דרך פקיסטן. בפקיסטן שלט באותו הזמן שליט אוטוריטרי, גנרל מוחמד זיא אלחאק שעלה לשלטון ב-1977 לאחר הפיכה צבאית שהסתיימה בהוצאתו להורג של זולפיקר עלי בוטו, ראש ממשלתה הנבחר של פקיסטן ואביה של בניזיר בוטו המנוחה. אף שזיא אלחאק הגיע מהצבא, שנחשב בעבר לגורם המתנגד לקיצוניות דתית, וקציניו הבכירים הם ברובם חילונים, אימץ לעצמו הגנרל השקפת עולם אסלאמית קיצונית השאובה ברובה מבית מדרשה של האסכולה הוואאבית הסונית. הגנרל שאף להביא לביטול החוק החילוני במדינה ולהחיל במקומו את השריעה (ההלכה האסלאמית). ההבדל בין שתי מערכות המשפט האלה הוא עצום. לדוגמה: על פי המשפט האזרחי דנים גנב למאסר. על פי השריעה ניתן לכרות את ידו.

עוד צעד משמעותי שנקט זיא אלחאק היה לקדם קצינים מוסלמים אדוקים לדרגות בכירות. בשל השקפת עולמו האסלאמיסטית היה ברור שזיא אלחאק יסייע לשכניו האפגנים. הגנרל סיכם עם האמריקנים על סיוע משותף לארגון המוג'אהדין האפגנים (שקם מאיחוד של שבעה ארגוני גרילה אסלאמיים אפגנים בעקבות פלישת ברית-המועצות) ועל קליטת מיליוני פליטים אפגנים בפקיסטן.

האזורים הצפון-מערביים של פקיסטן היו נקודת המפתח להספקת כלי נשק ולוחמים (ובהם רבים שעתידיים היו להיות ממייסדי אלקאעידה) ולקליטת פליטים. רבים מהמומחים לטרור בין-לאומי כינו באותה התקופה את פשאור בירת האזורים הצפון-מערביים "וודסטוק של ארגני הטרור". פונדמנטליסט שלא היה שם משמע לא היה קיים.²

רבים מהפליטים האפגנים שהגיעו לפקיסטן התיישבו באזורים הצפון-מערביים, ואנשי השבטים שגרו בהם קלטו אותם בדרך כלל ברצון בשל מוצאם המשותף ובשל האחוה האסלאמית. עקב היחסים הטובים בין אנשי השבטים לפליטים נוצרו קשרי נישואין ביניהם - מה שתרם להתחזקות השבטים.

השבטים האלה, ובמיוחד שבטי הווזירים, מעולם לא חשו את עצמם פקיסטנים. תפיסתם את האסלאם, התרבות שלהם וכאמור גם השפה שלהם שונים מאלה הנהוגים בפקיסטן. מכל הבחינות האלה הם חשו את עצמם קרובים הרבה יותר לפליטים האפגנים השמרנים והתייחסו אליהם כאל אחיהם האבודים.

בעוד הסובייטים הולכים ושוקעים בבוץ האפגני, זכה האסלאם בפקיסטן לתחייה מחודשת בעידודו של זיא אלחאק: הממשל במדינה מימן מדרסות (בתי ספר ללימודי דת) רבות, ואלה קלטו מורים בעלי השקפת עולם פונדמנטליסטית שהגיעו מרחבי העולם הערבי כדי להחזיר לפקיסטן את ערכי "האסלאם האמיתי". המדרסות לא רק לימדו אסלאם והטיפו לשנאת המערב אלא גם אגרו כלי נשק, אימנו את התלמידים המבוגרים יותר כיצד להפעילם והתערבו בענייני המדינה. מיליוני ילדים, נערים ומבוגרים ברחבי פקיסטן התחנכו על רעיונות האסלאם הקיצוני. האינדוקטרינציה הזאת סייעה לשלהב את המתנדבים שנשלחו למלחמת הג'יהאד נגד הסובייטים באפגניסטן, אך גם חוללו שינוי עמוק בחברה הפקיסטנית.

התחזקות האסלאם הקיצוני בפקיסטן

לאחר נסיגת הסובייטים מאפגניסטן ב-1989 נותרה המדינה הרוסה וללא שלטון מרכזי מתפקד. קבוצות המורדים השונות החלו להילחם אלה באלה וחוללו אנרכיה מוחלטת. בשל כך נמנעו מיליוני הפליטים האפגנים מלשוב למולדתם והעדיפו להישאר בפקיסטן.

לאחר מות שליט פקיסטן זיא אלחאק בתאונת מטוס מסתורית ב-1988, חזרה לפקיסטן הדמוקרטיה. אך השינוי שהתחולל בחברה הפקיסטנית כתוצאה מחזרת האסלאם הקיצוני היה כה עמוק, עד כי לדמוקרטיה לא היה סיכוי של

לוחמי טאליבן | רבים ממנהיגי הטאליבן - תנועה הדוגלת בהחלת השריעה על כלל אפגניסטן, בסימון מיטוטים כטלאי צהוב ובשילית זכויות מנשים - גדלו במדרסות הקיצוניות בפקיסטן, שרבות מהן ממוקמות באזורים הצפון-מערביים

הצפון-מערביים. על פי מקורות זרים, סיוע רב במיוחד לטאליבן העניק המודיעין של צבא פקיסטן ה-*ISI* (Inter Services Intelligence). זה אינו מפתיע: כמה מקציניו הבכירים של הגוף הזה הם מוסלמים אדוקים, ול-*ISI* יש היסטוריה של סיוע לגורמים אסלאמיים קיצוניים באזור עוד לפני שנתם לסייע לטאליבן.

בוטו לא השלימה אף לא אחת מהקדנציות שבהן כיהנה. בכל פעם היא נאלצה לפרוש לאחר שהואשמה במעורבות בפרשיות שחיתות חמורות. בין היתר היא הואשמה בהלבנת כספים בסיוע בנקים - פרשה שבעקבותיה הורשע ונכלא למשך שמונה שנים עלי אסוף זרדרי - בעלה של בוטו (שהחליף את בוטו בהנהגת מפלגתה וכיום משמש נשיא המדינה). התנאי שהיא הציבה הן לאמריקנים והן למושארף במהלך 2007 לחזרתה לשלטון היה חסינות מהעמדה לדין בהאשמות שחיתות שבגינן יצאה לגלות בדובאי ב-1998.

נוואז שריף, בן טיפוחיו של אלחאק, היה ראש ממשלה בשנים 1990-1993 ובשנים 1997-1999. הוא ניסה להתרחק מהזהות האסלאמית של מפלגתו - בין היתר בכך שקבע שיום שישי יחדל להיות יום המנוחה הרשמי במדינה. הצעד הזה הרחיקו מתומכיו - אנשי הימין העשירים והשמרנים והשכבות העממיות הדתיות - אך לא קירב אותו לתושביה החילוניים של המדינה (שתמכו ברובם במפלגתה של בוטו). שריף החזיר לעצמו הרבה מהפופולריות בעקבות סדרת הניסויים הגרעיניים שהורה לבצע במאי 1998 בתגובה לניסויים הגרעיניים שביצעה הודו כשבועיים לפני כן. בכך הפכה פקיסטן למדינה המוסלמית הראשונה - והיחידה בינתיים - המחזיקה בנשק גרעיני.

כהונתו של שריף התאפיינה במתיחות רבה עם שכנתה הודו - מתיחות שהגיעה לשיאה במלחמת קרגיל ב-1999 בחבל קשמיר, שהבעלות עליו שנויה במחלוקת בין שתי המדינות. כוח של מורדים מוסלמים מגובה בכוחות צבא פקיסטניים השתלט על שטח שהיה בשליטת הודו. לאחר קרבות קשים בשטח הררי (כמה מהפסגות באזור הלחימה מתנשאות ליותר מ-5,000 מטר) הצליח צבא הודו להדוף את הפולשים מרוב השטחים שכבשו. את יתרת השטח הכבוש פינו

ממש להיאחז במדינה. האויב המר ביותר של הדמוקרטיה בפקיסטן היה הצבא, שבתקופה שלפני זיא אלחאק היה חוד החנית של המאבק למען הפרדת הדת מהמדינה. זה היה פרי הביאושים של מדיניות זיא אלחאק שפתח את שורות הצבא בפני גורמים אסלאמיסטיים קיצוניים. עידן הדמוקרטיה בפקיסטן הסתיים ב-1999, עת חולל הרמטכ"ל פרווז מושארף הפיכה צבאית. בין מותו של זיא אלחאק ב-1988 לתפיסת השלטון על ידי צבא פקיסטן בראשות פרווז מושארף ב-1999 נבחרו שני ראשי ממשלה לקדנציות לא רצופות: בנוזיר בוטו ממפלגת העם הפקיסטנית ונוואז שריף ממפלגת הליגה המוסלמית הפקיסטנית. בוטו, ששלטה בשנים 1988-1990 ובשנים 1993-1996, חרטה על דגלה את ביטולם של כמה חוקים מפלים נגד נשים שנחקקו בתקופתו של אלחאק, אך היא נכשלה בכך בעקבות לחץ האופוזיציה, ומצב הנשים באזורים שונים במדינה נותר כפי שהיה בתקופתו של אלחאק, דהיינו בכי רע.

לא זו בלבד שבנוזיר בוטו, שלפני מותה כונתה במערב "תקוותה של פקיסטן לדמוקרטיה ולחופש", לא נלחמה נגד כוחו העולה של האסלאם הפונדמנטליסטי בארצה, אלא היא תמכה בעלייתה לשלטון של תנועת הטאליבן הקיצונית באפגניסטן ואף כוננה קשרים דיפלומטיים עם התנועה (מ'1996 ועד 2001). היא עשתה זאת מפני שלדעתה - ולדעת מנהיגים רבים אחרים באותה התקופה - היו לאנשי הטאליבן היכולת והכלים לייצב את אפגניסטן. על פי מקורות שונים היא שלחה כוח פקיסטני לאפגניסטן כדי שייסייע לטאליבן נגד קבוצות המורדים האחרות, יאמן את יחידותיו השונות ואף יספק להן סיוע לוגיסטי במידת הצורך.³

יתר על כן, אסור לשכוח שרבים ממנהיגי הטאליבן - תנועה הדוגלת בהחלת השריעה על כלל אפגניסטן, בסימון מיטוטים בטלאי צהוב ובשילית זכויות מנשים - גדלו במדרסות הקיצוניות בפקיסטן, שרבות מהן ממוקמות באזורים

הקיצוני בארצו, אף שהוא עצמו הצהיר על תמיכתו בהפרדת הדת מהמדינה.

התפנית בעקבות פיגועי 11 בספטמבר

פיגועי 11 בספטמבר 2001 הציבו בפני מושארף דילמה קשה: בעקבותיהם הכריז הנשיא בוש מלחמה על הטרור ודרש מפקיסטן לסייע לו לכבוש את אפגניסטן ולהפיל את שלטון הטאליבן. מושארף, שהיה עד אז בעל ברית של הטאליבן ושל בן-לאדן, התלבט כיצד לפעול, ובסופו של דבר החליט לסייע לארה"ב בכיבוש אפגניסטן ובמלחמתה בטרור - מה שעורר עליו את חמתם של גורמים רבים: האופוזיציה האסלאמית החזקה שתמכה ללא עוררין בטאליבן, השבטים הצפון-מערביים הקשורים בקשרי דם עם לוחמי הטאליבן וצבא פקיסטן - כולל גופי המודיעין שלו, שראו בטאליבן את יציר כפיהם.

האמריקנים גמלו למושארף באמצעות הזרמתם של עשרות מיליארדי דולרים לכלכלתה הרעועה של פקיסטן שסבלה עד אז מסנקציות בין-לאומיות. אלה הוטלו עליה בעקבות הניסויים הגרעיניים שערכה. הכסף הרב נוצל, בין היתר, לחיזוק מעמדו של מושארף, למלחמתו בטרור המתגבר במדינה וכן לאבטחת אתריה הגרעיניים של פקיסטן.

אולם הזרמת הכסף המסיבית מארה"ב לא מנעה מאלפי פקיסטנים לצאת לאפגניסטן כדי להילחם באמריקנים. בדרכם לאפגניסטן הם עברו, כמובן, באזור וזיריסטן, שרבים מתושביו וממנהיגיו השבטיים תמכו בג'יהאד הטאליבני נגד האמריקנים. יתר על כן, עשרות ארגונים קיצוניים בפקיסטן הכריזו מלחמה על מושארף, רבים מתומכיו הקודמים הפנו לו עורף, וארגון אלקאעידה הכריז מלחמת קודש נגד שלטונו. בעקבות ההכרזה הזאת שטף את פקיסטן גל של פיגועים קשים שבו נהרגו מאז 2002 אלפי בני אדם. מושארף עצמו ניצל פעמיים מניסיונות התנקשות, וכתוצאה מההסלמה וההקצנה

הפקיסטנים בעקבות לחץ כבד שהפעילה עליהם ארה"ב. זו רצתה לשים קץ לקונפליקט מחשש שהוא יידרדר לעימות גרעיני בין שתי המדינות. שריף טען שהמוח שעמד מאחורי המתקפה היה הרמטכ"ל של צבא פקיסטן ושליטה הצבאי לאחר מכן, גנרל פרווז מושארף. לדבריו איבדה פקיסטן יותר מ-4,000 חיילים בקרבות.

דעת הקהל בפקיסטן זעמה על התבוסה ועל הנסיגה מאזור קרגיל, ושריף, שחשש לאבד את שלטונו, החל להגביל את זכויות האזרחים. כאשר הוא העריך שהסכנה להמשך שלטונו גוברת, הוא אף הקים בתי דין צבאיים לשפיטת מתנגדיו. אך את שלטונו הוא כבר לא יכול היה להציל: בסופו של דבר הוא הודח והוגלה בהפיכה צבאית ב-1999 שבראשה עמד גנרל מושארף.

הן בוטו והן שריף כשלו בהתמודדותם נגד האסלאם הקיצוני. שניהם לא נקטו את הצעד המתבקש: הפסקת המימון הממשלתי למדרסות. כתוצאה מכך הפכו המדרסות בעת שלטונם של השניים לגורמים בעלי השפעה רבה במדינה. הן אף חדרו אל עריה החילוניות של המדינה וקיבלו בזרועות פתוחות תלמידים רבים מרחבי העולם ובהם טרוריסטים ידועים לשמצה.

הן בוטו והן שריף גם כשלו בשיקום הפליטים האפגנים שנמלטו לפקיסטן. כמו כן לא עלה בידיהם להחיל את מרות המדינה ואת חוקיה על האזורים הצפון-מערביים. אלה הפכו למעשה למדינה עצמאית בעלת קשר עמוק לאפגניסטן ולאסלאם הפונדמנטליסטי.

לכישלונם של השניים יש כמה אבות: אשמות מפלגות האופוזיציה השונות שהתנגדו לכל שינוי במדיניות שנקט זיא אלחאק כלפי האסלאם במדינה; אשמים גם בוטו ושריף עצמם שצמחו בחוסר מעש כיצד הצבא הולך וצובר עוצמה פוליטית והופך לגוף המרכזי שקובע את סדר היום המדיני והצבאי במדינה. גנרל מושארף, שעלה לשלטון ב-1999, המשיך לנקוט יחס רך כלפי האסלאם

שליט וגנרל - פרווז מושארף | מושארף התלבט כיצד לפעול לאחר שארה"ב הכריזה מלחמה על הטרור, ובסופו של דבר החליט לסייע לאמריקנים לכבוש את אפגניסטן ולהילחם בטרור - מה שעורר עליו את חמתם של גורמים רבים: האופוזיציה האסלאמית החזקה שתמכה ללא עוררין בטאליבן, השבטים הצפון-מערביים הקשורים בקשרי דם עם לוחמי הטאליבן וצבא פקיסטן - כולל גופי המודיעין שלו, שראו בטאליבן את יציר כפיהם

מטרתו של ארגון הטרור הזה היא להפוך את מרכז אסיה לחליפות אסלאמית ולאורך השנים הוא ביצע כמה פיגועים קשים באוזבקיסטן. על פי מקורות שונים, הקרבות החלו כאשר כוחותיו של מולא נזיר דרשו מהלוחמים האוזבקים לעזוב את שטחם, אך נענו בשלילה. מנהיגים פרו טאליבנים ניסו להתערב כדי למנוע שפיכות דמים, אך נכשלו. אולם כאשר החלה הלחימה, התייצבו לוחמי הטאליבן לצד השבטים המקומיים נגד הלוחמים האוזבקים. צבא פקיסטן סייע בחשאי לקואליציה של השבטים ושל הטאליבן, ואף ישנן עדויות שהוא ירה אש ארטילרית לעבר מקום המסתור של הלוחמים האוזבקים.

גישתם של לוחמי הטאליבן אינה בגדר הפתעה. הם אומנם מוסלמים פונדמנטליסטים ודוגלים בשיתוף פעולה עם ארגוני טרור בין-לאומיים, אך קשרי הדם חשובים להם הרבה יותר. בסופו של דבר נחלה התנועה האוזבקית תבוסה קשה: עשרות מלוחמיה נהרגו, ועשרות נוספים הסגירו את עצמם לאנשי השבטים. עם תום הקרבות קראו שבטי הוויזירים לממשלת פקיסטן באסלאמאבד להחיל מחדש את מרותה על האזור כדי למנוע את הידרדרותו לאנרכיה. כך, למשל, ישנן עדויות שלפיהן נרצחו החל מ-2001 כ-200 ראשי שבטים (מאליקים) שתמכו בממשלת פקיסטן ודרשו מארגוני הטרור הביין-לאומיים לצאת מאזורם.⁶

ראש האופוזיציה החילונית בניזר בוטו שנרצחה ב-2007 | הבטיחה להחזיר את הדמוקרטיה ואת החופש ולבטל את חוקי ההלכה האסלאמיים

הרצח של בניזר בוטו

ב-2007 כבר העריכו המפלגות האסלאמיסטיות שהן חזקות דיין כדי לערער על שלטונו של מושארף. הן יצאו בהאשמות שמושאף וממשלתו אינם מכבדים את ההסכם עם השבטים בצפון-מערב המדינה, קראו להחיל את השריעה במדינה ולויו את הדרישות בהפגנות מחאה אלימות. מוקד המחאות האלה היה במסגד האדום בבירה אסלאמאבד: מאות צעירים התבצרו שם ויצאו משם להפגנות אלימות שבהן הם קראו להחיל את החוק האסלאמי במדינה ולהפסיק להרוס מבני דת מוסלמיים שלטענת השלטונות נבנו ללא היתרי הבנייה הדרושים. בין היתר הודיעה הממשלה על כוונתה להרוס חלק מהמבנים במתחם המסגד האדום (המשמש גם מדרסה).

כאשר הגיעו כוחות צבא להרוס את המבנה, נמנעה גישתם למבנה. נוסף על

בארצו היה מנוע מלבקר באזורים מסוימים, לדוגמה בעיר קראצ'י, העיר הגדולה בפקיסטן ומרכז הכלכלי, שבה נתפס ב-2003 חאליד שיח' מוחמד, קצין המבצעים של אלקאעידה, שעל פי מקורות שונים היה המוח המתכנן של פיגועי 11 בספטמבר.

עם זאת חשוב להדגיש שארגוני הטרור בפקיסטן, המקושרים לארגון אלקאעידה, נזהרו מלבצע פעולות טרור הרסניות בתוך המדינה עקב שיתוף הפעולה שהיה להם עם המודיעין הפקיסטני בסוגיות שהן קריטיות לשני הצדדים, כגון קשמיר.⁴ אף שבוצעו פעולות טרור כמו חטיפתו ורציחתו של העיתונאי היהודי האמריקני דניאל פרל ב-2002 בקראצ'י, כמה פיגועים נגד מטרות שיעיות ונוצריות (השיעים כמו הנוצרים נחשבים לבני מיעוטים) וכמה פיגועים נגד נציגויות זרות במדינה,⁵ הרי אלה לא איימו על ביטחונה הלאומי של המדינה ועל היציבות של מוסדות השלטון שלה.

אף שארה"ב ניצחה במלחמת אפגניסטן ב-2001, היא לא הצליחה לתפוס את אוסאמה בן-לאדן ואת סגנו אימאן אזוואהירי, אלקאעידה ממשיך לפעול, מוקדי כוחו ממשיכים להתקיים, ואפילו הטאליבן חזרו להשתלט על שטחים נרחבים באפגניסטן. מקורות אחדים טוענים שרבים מבכירי הטאליבן ואלקאעידה מצאו מסתור בהרי וזיריסטן. באזור הזה מתנהלים מאז 2004 קרבות קשים בין צבא פקיסטן לבין שבטי הוויזירים המגובים בלוחמי אלקאעידה זרים.

לאחר ניסיון התנקשות כושל בחיי הנשיא מושארף ב-2003, שהעקבות של מבצעיו הובילו לאזור וזיריסטן, החל צבא פקיסטן להפעיל לחץ צבאי מתמשך על האזור הזה. שיאו של הלחץ הגיע ב-2004, כאשר כוחות של צבא פקיסטן חדרו לעיירה ואנה שבדרום וזיריסטן. הייתה זו הפעם הראשונה לאחר יותר מ-100 שנה שכוחות צבא זרים נכנסו לוויזיריסטן. מטרת הכניסה לעיירה ואנה הייתה ללכוד את אימאן אזוואהירי, שלטענת הסי-אי-אי הסתתר שם. בעת הכניסה לתוך העיירה ואנה נתקלו הכוחות הפקיסטניים ב-400 לוחמים של אלקאעידה ושל שבטי הוויזירים שהיו חמושים ומבוצרים היטב. רק לאחר מאמץ רב הצליח צבא פקיסטן לכבוש את העיירה, אך את אזוואהירי הוא לא הצליח ללכוד. הקרב המחיש את חוסר מוכנותו של צבא פקיסטן ללחימה נגד כוחות לא סדירים. לאחר הקרבות הקשים חתמה ממשלת פקיסטן על כמה הפסקות אש עם השבטים, אך אלה לא קוימו.

ב-2006 הבינה ארה"ב שממשלת פקיסטן אינה מספקת את הסחורה, והיא החליטה להפציץ את הכפר דאמדולה שבוויזיריסטן, שעל פי המידע שהיה בידיה שימש מקום מסתור לאימאן אזוואהירי. אזוואהירי לא נהרג בתקיפה, אך לעומת זאת נהרגו בה 13 אזרחים. הפגיעה הזאת בריבונות של פקיסטן הובילה לתגובות ציבוריות קשות בפקיסטן בכלל ובוויזיריסטן בפרט. מאז 2004 מתנהלים באזור קרבות - לפעמים על אש גבוהה ולפעמים על אש קצת יותר נמוכה. ב-2006 חתמה ממשלת פקיסטן על הסכם עם אנשי השבטים שבו הבטיחה לסייע לשיקום האזורים שנפגעו במהלך הלחימה, לפצות את אנשי השבטים שרכושם נפגע ולהוציא את כל כוחות הצבא שלה מהחבל. בתמורה היא קיבלה הכרזה משותפת לה ולשבטים ולפיה משטחה של פקיסטן לא יבוצעו פעולות טרור. כמו כן הסכימו שבטי הוויזירים לעצור את 2,500 הזרים שהגיעו לחבל והיו קשורים לטאליבן או לאלקאעידה. בפקיסטן היו גורמי אופוזיציה שראו בהסכם הזה תבוסה. מנהיג אופוזיציה מסוים אף הצהיר: "וויזיריסטן הייתה אסון. הייתה משם נסיגה מבישה של הצבא. צבא פקיסטן הובס".

המצב כיום הוא שחלק מהשבטים בוויזיריסטן תומכים בממשל הפקיסטני ומתנגדים לכך שטרוריסטים יהפכו את אזורם לזירת מלחמה. כך, למשל, ב-2007 התנהלו קרבות קשים בין כוחותיו של מולא נזיר, מנהיג פרו טאליבני בעברו שעבר לצידו של צבא פקיסטן, לבין כוחות התנועה האסלאמית של אוזבקיסטן (IMU) בהנהגתו של ט'אהיר יולדצ'שב, אחד ממקורביו בן-לאדן.

כך השתלטה קבוצה של סטודנטיות רעולות פנים וחמושות בתת-מקלעים על ספריית ילדים הסמוכה למסגד. כך הפך המסגד, שבתקופתו של זיא אלחאק שימש מקום לגיוס מתנדבים למלחמה נגד הסובייטים באפגניסטן, לאחד ממוקדי ההתנגדות הקשים נגד שלטונו של מושארף.

בתגובה הטיל צבא פקיסטן מצור ממושך על המסגד האדום ובסופו של דבר הסתער עליו וכבש אותו. ההשתלטות הייתה עקובה מדם: על פי המניין הרשמי היא גבתה את חייהם של 108 בני אדם, אך ישנם דיווחים המציגים מספרים גבוהים הרבה יותר. אחד מקורבנות המתקפה של הצבא היה מנהיג התנועה הקיצונית שאנשיה התבצרו במסגד, עבדול רשיד ראזי, כוהן דת פונדמנטליסטי ממוצא פונג'אבי.⁷ מיד לאחר כיבוש המסגד קרא סגנו של בן-לאדן, אימן אזוואהירי, לנאמניו לנקום.

ההתקפה על המסגד האדום חיזקה את מושארף בקרב הגורמים המתונים במדינה, אך היא חיזקה מאוד את ההתנגדות לשלטונו בקרב הגורמים הקיצוניים. צבא פקיסטן, שרצה למנוע תגובה של אלקאעידה ושל גרורותיה השונות באזורים הצפון-מערביים, הציב כ-12 אלף חיילים באזורים הגובלים באפגניסטן. הצבת החיילים באזורים האלה לא תרמה ולו במעט לשיפור המצב,

צבא פקיסטן נערך למלחמה כוללת נגד הודו ולא הקדיש תשומת לב למלחמה בטור

ולעומת זאת הם הפכו מטרה לפיגועי טרור: עשרות אנשי צבא פקיסטנים נהרגו מיד אחרי הצבתם באזורי הגבול בסדרה של פיגועי התאבדות. פיגועי התאבדות היו גם בתוך עריה הגדולות פקיסטן, ובהם נהרגו בחודשים שלאחר הצבת החיילים בגבול יותר מ-1,000 פקיסטנים.

עקב אירועי הדמים בוויזיריטן ובתוך המדינה דרשו גורמי אופוזיציה בפקיסטן וגורמים בין-לאומיים לערוך בפקיסטן בחירות דמוקרטיות וחופשיות. את הדרישה לקיים בחירות דמוקרטיות וחופשיות דרשה הן האופוזיציה החילונית שבראשה עמדה המנהיגה הגולה בניזיר בוטו, הן נוואז שריף ומפלגתו שחרטו על דגלם את מניעתן של הפיכות צבאיות נוספות והן האופוזיציה האסלאמית החזקה שבראשה עומדים כמה מנהיגי דת. מושארף נכנע ללחץ הזה והכריז שיאפשר לקיים בחירות דמוקרטיות במדינה - לראשונה מאז ההפיכה שביצע ב-1999.

ב-18 באוקטובר 2007 חזרה בניזיר בוטו לפקיסטן מ-9 שנות גלות בדובאי. היא הבטיחה כי אם תנצח בבחירות היא תחזיר את הדמוקרטיה ואת החופש, תבטל את חוקי ההלכה האסלאמיים שאותם הנהיגו שליטים אזוריים בכמה מחוזות במדינה, להחזיר את השטחים הצפון-מערביים, ובראשם את וזיריטן, לשליטת הממשלה, להפיג את המתרחקות הצבאית עם הודו ולהקטין את כוחו הכלכלי והצבאי של צבא פקיסטן ואת מידת השפעתו על המתרחש במדינה. אף שלחזרתה של בוטו קדמה הסכמה עם הנשיא מושארף (שהושגה באמצעות מכבש לחצים שהפעילו האמריקנים) על כך שיחלוק את ממשלו איתה ויבטל את ההאשמות נגדה בפרשיות שחיתות שונות, הגיעו השניים עד מהרה לעימות חזיתי. הסיבה לעימות: בניגוד להסכמה שהושגה ביניהם היא החלה להביע התנגדות לשלטונו של מושארף בשל החלטתו להכריז על מצב חירום במדינה, שנועדה לטענתו להגן על הדמוקרטיה. אולם בחודשים האחרונים לחייה התנגשה בוטו לא רק במושארף אלא גם בצבא (שנגדו טענה שהוא נהנה מעוצמה רבה מדי במדינה) וגם בגורמים האסלאמיים הקיצוניים, שנגדם טענה שאין הם מייצגים את האסלאם הנכון והאמיתי. היא אף התערה מהטאליבן

שבהם תמכה בעבר.

מלכתחילה חזרתה של בוטו מהגלות לא בישרה טובות. כבר במהלך נסיעתה מנמל התעופה לביתה בקראצ'י הותקפה שיירתה. היא עצמה לא נפגעה בניסיון ההתנקשות, אולם יותר מ-100 מתומכיה נהרגו.

ב-27 בדצמבר לא נכשלו אויביה, ובוטו נרצחה בפיגוע התאבדות בתום עצרת תמיכה בה בעיר רוולפינדי. מתנקש ירה בה באקדח ולאחר מכן פוצץ את עצמו.

עדיין לא ברור לגמרי מי עמד מאחורי ההתנקשות. החשודים המידיים הם כמובן אלקאעידה והטאליבן, שתיעבו את בוטו משום שהתנגדה לאסלאם הקיצוני ומשום שהייתה יקירת המערב. אך ישנם גם מועמדים אחרים, ובהם המודיעין של צבא פקיסטן (ISI), שלא ספק ראה בבוטו מכשול להמשך שלטונו של גנרל מושארף והיה ידוע בקשריו עם גורמים אסלאמיסטיים קיצוניים, כך שלא הייתה לו שום בעיה לגייס לשורותיו ואף להפעיל מחבל מתאבד. אפשרות שלישית, ולדעתי הסבירה ביותר, היא שמדובר היה בפעולה משותפת של ארגוני טרור ושל צבא פקיסטן (בעיקר המודיעין). יש לזכור שצבא פקיסטן סירב לאבטח את בוטו, אף שהיו עשרות התרעות על כוונותיהם של ארגוני הטרור להתנקש בחייה. יתר על כן, במשך השנים הצטברו עדויות רבות על עשרות מקרים של שיתוף פעולה בין המודיעין הפקיסטני לבין ארגוני הטרור הפועלים במדינה. כך, למשל, הצטברו עדויות שגם סדרת הפיגועים במומבאי בנובמבר 2008 הייתה פרי שיתוף פעולה הדוק בין ארגון אסלאמיסטי הקשור לאלקאעידה בשם לאשקאר אטיבה לבין המודיעין של פקיסטן. נראה ששיתוף הפעולה ביניהם הוא כה הדוק עד כי הם הקימו מנגנוני תיאום וביצוע משותפים.

עתידה של וזיריטן

בבחירות שנערכו לפרלמנט של פקיסטן בפברואר 2008 (הן נדחו בעקבות רצח בוטו) ניצחו המפלגות של יריבי מושארף, ובראשן מפלגתה של בניזיר בוטו, שבראשה עמד בעלה עלי אסיף זרדרי. ב-7 באוגוסט הכריזה הקואליציה על כוונתה לפתוח בהליך להדחתו של מושארף. בעקבות הלחץ הרב שהפעילה עליו הממשלה להתפטר בטרם ידיח אותו הפרלמנט, הודיע מושארף ב-18 באוגוסט 2008 על התפטרותו. יושב ראש הסנאט שימש נשיא בפועל עד הבחירות בספטמבר 2008, ובהן נבחר לנשיאות עלי אסיף זרדרי.

בעיית וזיריטן מונחת כעת לפתחו של זרדרי, ובפניו עומדות שתי אופציות מרכזיות: הוא יכול להכריז מלחמת חורמה בשבטים ולנסות להחיל את המרות ואת החוק של פקיסטן על האזור הזה ולסלק משם את כל הלוחמים הזרים. אולם מדובר במלחמה שעלולה להימשך שנים ארוכות ולעלות בחייהם של אלפי חיילים. חמור מכך, מלחמה כזאת עלולה לדרדר את פקיסטן כולה למלחמת אזרחים, שכן רבים מתושבי המדינה - ולא רק השבטים הצפון-מערביים - תומכים בוויזיריטן, באלקאעידה ובטאליבן. מלחמת אזרחים כזאת עלולה להסתיים בניצחון קיצוניים, ובמקרה כזה ייפול לידיהם הארסנל הגרעיני של המדינה (שעל פי מקורות שונים מונה בין 55 ל-90 ראשי נפץ גרעיניים).⁸ מדובר בגורמים סוניים שהם קיצוניים הרבה יותר מהאיטולות של אירן ולא יהססו לזרוע מוות המוני. במילים אחרות: הסתערות על השטחים הצפון-מערביים עלולה להפוך את פקיסטן כולה לוויזיריטן שחמושה בנשק גרעיני. אלה חדשות גרועות לעולם כולו.

האופציה השנייה העומדת בפני זרדרי היא להתנתק מוויזיריטן ומשאר האזורים הצפון-מערביים של המדינה. התנתקות כזאת עשויה לסייע לשיקום החברה בפקיסטן ולהרחיק ממנה גורמים קיצוניים שאין להם שום דבר משותף עם העם בפקיסטן (אך יש להם הרבה מהמשותף עם תושביה הפשטונים של אפגניסטן). נוסף על כך יש לזכור שהאזורים הצפון-מערביים מעולם לא היו חלק מפקיסטן. כמו כן תאפשר ההתנתקות מהאזורים האלה לאמריקנים

להסיר את הכפפות ולהילחם באנשי אלקאעידה והטאליבן המסתתרים של ללא המגבלות המוטלות עליהם כיום משום שמדובר פורמלית בשטח של מדינה ידידה המתנגדת לפגיעה בריבונותה. פקיסטן חוששת כיום שההפצצות של האמריקנים יערערו עוד יותר את היציבות במדינה השסועה ממילא.

באיזו אופציה יבחר זרדירי? עדיין לא ברור, אך ישנה תמיד האפשרות שהוא יבחר בדרך האמצעי: הוא לא ייצא במבצע לכיבוש האזורים הצפון-מערביים, אך גם לא יתנתק מהם, אלא יורה לבצע פעולות נקודתיות למיגור קיני טרור בלי לפגוע באופן משמעותי בעצמאות השבטים.

פקיסטן עומדת כעת בפני אחד הרגעים המכריעים בתולדותיה. מדובר במדינה בת יותר מ-170 מיליון תושבים שצריכה לבחור אם להמשיך את המורשת הדמוקרטית שלה המבוססת על המסורת הבריטית ועל האסלאם המקורי של תושביה, שהוא מתון ופשרני - אסלאם שהושפע מאוד מהאסלאם בהודו, הדוגל בהפצת הדת בדרך האהבה ולא בדרך החרב. החלופה האחרת היא בחירה בשלטון אוטוקרטי של אסלאם קיצוני ששושיו הם בחצי האי ערב ובשכנתה אפגניסטן.

לנו בישראל יש עניין רב במאבק על דמותה של פקיסטן למרות היותה מרוחקת מהזירה שלנו. ראשית, לפקיסטן יש מאגר גדול של נשק גרעיני, שעלול להגיע לאזורנו במקרה שהאסלאם הקיצוני ישתלט עליה. גם במצבה הנוכחי רחוקה פקיסטן מלהיות מופת ליציבות גרעינית. כידוע העביר מדען הגרעין הבכיר ביותר של פקיסטן, ד"ר עבד אלקאדיר חאן, מידע גרעיני רגיש וציוד ללוב (זו הודתה בגלוי שחאן ניסה למכור לה ציוד לפיתוח נשק גרעיני), לצפון-קוריאה ולארין. המניע של חאן לא היה רק כספי אלא גם אידיאולוגי. לא קשה אפוא לנחש מה יקרה אם גורמים אסלאמיסטיים קיצוניים ביותר ישתלטו על פקיסטן.

פקיסטן צריכה לעניין אותנו גם משום שהיא עומדת כעת בחוד החנית של המאבק באסלאם הקיצוני. אם היא תחליט להתנתק בסופו של דבר מהאזורים הצפון-מערביים בכלל ומוזיריסטן בפרט, שבהם ככל הידוע מסתתר בן-לאדן, יהיה בכך כדי לתת רוח גבית לטרור, וכידוע יש זיקה בין ארגוני הטרור הקיצוניים בפקיסטן לבין ארגוני הטרור הפועלים כאן נגדנו.

בספרו "מי הרג את דניאל פרל?" כתב הוגה הדעות הצרפתי ברנאר אנרי לוי שפקיסטן היא חבית של אבק שריפה שעלולה להתפוצץ בכל רגע: יש לה גם נשק נשק גרעיני וגם אוכלוסייה גדולה מאוד שרבים מבניה מוכנים לרצוח ולהתאבד בשם האסלאם. בתקופה שבה נכתב הספר התנהל פולמוס רחב סביב השאלה אם לתקוף את עיראק. טענתו העיקרית של לוי הייתה שהגורמים העוינים שבעטיים תקפו האמריקנים את עיראק כבר חיים ובוועטים זה שנים רבות בפקיסטן. הגורמים האלה כוללים נשק גרעיני, שליט אוטוריטרי המדכא את זכויות האדם ואופוזיציה אסלאמית קיצונית התומכת ללא עוררין באלקאעידה ובגרורותיה השונות.

מי ינצח בסופו של דבר במאבק הדמים הזה? את זה נדע כנראה בתוך שנים לא רבות, אך עקובות מדם. בינתיים הלחימה נמשכת, ומחול השדים במדינה מבשר רעות.

הסיבות לכישלוננו של צבא פקיסטן בוזיריסטן

הגורמים לכישלוננו של צבא פקיסטן נעוצים בראש ובראשונה בדוקטרינה הצבאית שלו שממנה נגזרה הפעלה שגויה של הכוחות.

הקיבעון התפיסתי של צבא פקיסטן

צבא פקיסטן המשיך להיערך למלחמה כוללת נגד הודו גם אחרי פיגועי 11 בספטמבר ומלחמת אפגניסטן. דוקטרינת הלחימה הקונונציונלית שלו, המכונה "דוקטרינה התקפית-הגנתית", המשיכה להנחות את בניין הכוח הצבאי ואת

דרך הפעלתו. בדוקטרינה הזאת מודגשת חשיבותה של פעולה מהירה והחלטית מול צבא הנהנה מעדיפות כמותית כדי לשבש את התקדמותו ולהסב נזקים שיהממו אותו באמצעות גרימת הרס רב מאחורי קווי. לאחר מכן - בהתאם לאותה הדוקטרינה - אמור הצבא לתפוס שטחים במדינת האויב כדי שיוכלו לשמש קלפי מיקוח.⁹ כמו כן ברשות פקיסטן - כפי שכבר צוין - בין 55 ל-90 פצצות גרעיניות שמטרתן להרתיע את שכנתה הגרעינית הודו מלצאת למלחמה כוללת.

מאז ומתמיד נערך צבא פקיסטן ללוחמה בעצימות גבוהה בחבל קשמיר נגד כוחות ארטילריה, שריון, אוויר וח"ר הודיים. כמעט כל תשומת ליבו ותקציביו הופנו נגד האיום הזה. צבא פקיסטן מצויד ברובו בנשק סיני, אך בשנים האחרונות הוא מקבל גם נשק אמריקני במסגרת חבילת הסיוע השמנה שמעניק לו הממשל בושינגטון מאז הפלישה לאפגניסטן. חלק ניכר מכספי הסיוע האמריקניים - הנאמדים ביותר מ-7 מיליארד דולר - הופנה לרכישת אמל"ח שתואם את תורת הלחימה של צבא פקיסטן. בכסף נרכשו אפוא מטוסי אף-16, שריון וארטילריה.¹⁰

המחשה לחוסר מוכנותו של צבא פקיסטן לעימות בעצימות נמוכה נגד כוחות לא סדירים מספק הקרב בינו לבין לוחמי אלקאעידה בעיירה ואנה בדרום וזיריסטן במרס 2004. כפי שכבר צוין לעיל, הפקיסטנים פשטו על העיירה בעקבות מידע מודיעיני שקיבלו מהסי-איי-אי, ולפיו אזוואהירי, סגנו של בן-לאדן, מסתתר בה. הם נתקלו בכ-400 לוחמים מאלקאעידה ומשבטי הוויזירים שהתבצרו בבתי הכפר. החמושים השתמשו במרגמות ובמקלעים ואף ירו אף טילי כתף לעבר כלי הרכב המשוריינים של צבא פקיסטן שהתקשו לנוע בשטח הבנוי בצפיפות. אחרי הקרב התברר שהלוחמים הוויזירים ובעלי בריתם חפרו מנהרות ששימשו למסתור ולהעברת אמצעי לחימה מאפגניסטן לעיירה ובאמצעותן נמלטו בחלקם לאפגניסטן. בין הנמלטים היה כנראה גם אזוואהירי.¹¹

לאחר קרב קשה כבש צבא פקיסטן את העיירה. בקרב נהרגו 55 חמושים מאנשי אלקאעידה והוויזירים ואף נשבו לא מעטים מהם. אולם גם צבא פקיסטן ספג אבדות קשות: כ-50 מלוחמיו נהרגו, עשרות נפצעו, ו-11 נשבו.¹² אלה לא היו הכישלונות היחידים. באוגוסט 2007 נכנעו ללא קרב 300 חיילים פקיסטנים לחמושים וזירים באזור לאדה בדרום וזיריסטן.¹³ בנובמבר 2007 חזרה על עצמה התופעה הזאת בהיקף מצומצם: תריסר חיילים פקיסטנים נכנעו ללא קרב ואולצו לצעוד בפני עיתונאים מערביים.

הזנחת הכוחות המיוחדים

הקרב בעיירה ואנה חשף רבות מהבעיות שמהן סובל צבא פקיסטן בלחימה באזורים הצפון-מערביים בכלל ובוזיריסטן בפרט - בראש ובראשונה המחסור בכוחות מיוחדים המאומנים ומצוידים ללחימה נגד כוחות גרילה בשטח בנוי ובשטח פתוח.

העובדה שצבא פקיסטן לא הכין את עצמו למאבק בעצימות נמוכה נגד ארגוני גרילה היא מפליאה, שכן הוא עצמו הפעיל וחימש ארגוני גרילה שונים שפעילותם תאמה את האינטרסים של פקיסטן - במיוחד בקשמיר.¹⁴ תנוצאה מכך חסרו לצבא פקיסטן כוחות מיוחדים שמשוגלים להתמודד בהצלחה עם לוחמי הטאליבן ואלקאעידה באזורים הצפון-מערביים.

הכוח העיקרי שמפעילה פקיסטן באזורים האלה מכונה "כוחות פיקוד הגבול". מדובר בכוח צבאי המונה כ-80 אלף איש, מרביתם פשטונים בני האזור, שריד לתקופה הקולוניאלית הבריטית.¹⁵ אולם ציודם של הכוחות האלה דל ומיושן, כמעט לא עומד לרשותם סיוע אווירי וארטילרי, ואפילו כלי רכב כמעט שאין להם - לא משוריינים ולא "רכים". אנשיהם אף חסרים ציוד לראיית לילה, שהוא קריטי נגד אויב שמרבה לנצל את שעות החשכה. בתחילה נמנעו האמריקנים

מלספק לכוח הפקיסטני הזה אמצעי לחימה מתקדמים - מחשש שאלה ייפלו בידי אלקאעידה - ורק ב־2007 הם שינו את מדיניותם. במקביל גיבשה ממשלת פקיסטן תוכנית רב־שנתית לשיפור יכולתם המבצעית של הכוחות. התוכנית כוללת את הגדלת הסד"כ של כוחות פיקוד הגבול ל־100 אלף לוחמים והקמת מרכז אימונים שיאמן את הכוחות בלוחמה נגד גרילה.¹⁶

חדירת האסלאם הקיצוני לצבא פקיסטן

כפי שכבר צוין, האסלאם הקיצוני הולך ומעמיק את חדירתו לצבא פקיסטן - וכתוצאה מכך מזדהים רבים מהמשרתים בו עם אלקאעידה ועם הטאליבן. פריצת הדרך הייתה בתקופת שלטונו של זיא אלחאק (1977-1988) שבה קודמו באופן חסר תקדים עשרות קצינים תומכי האסלאם הקיצוני לתפקידי מפתח בצבא. באותן השנים כונן המודיעין של צבא פקיסטן, ה־ISI, קשרים הדוקים עם גורמי טרור קיצוניים ועם קבוצות מוג'אהדין אפגניות. הקשרים האלו נשמרו במשך השנים וסייעו לטאליבן לתפוס את השלטון באפגניסטן ב־1996.

ישנן אף עדויות שקציני צבא בדימוס עומדים בראש קבוצות טרור ומנצלים את הידע הצבאי שרכשו ואת קשריהם כדי למנוע להקשות על הצבא לפעול נגדם.¹⁷ ב־2006 אף הודה בכך מושארף בחצי פה.¹⁸

ההרכב החברתי של צבא פקיסטן

כ־25% מכוח האדם של צבא פקיסטן הם פשטונים, ובקרב הכוחות הפקיסטנים הלוחמים בווייריסטן הם רוב. רבים מהחיילים הפשטונים האלה מזדהים עם השבטים הפשטונים בווייריסטן הלוחמים נגד צבא פקיסטן. ואם לא די בכך הרי רוב הקצונה בצבא היא פונג'בית ומפגינה יחס מזלזל בחיילים הפשטונים.¹⁹ קשה לצפות לביצועים טובים מחיילים שמזדהים עם האויב ומתעבים את קציניהם.

חולשתם של כוחות פיקוד הגבול באה לידי ביטוי בקרבות שהם ניהלו נגד

כ־1,000 לוחמי טאליבן פקיסטנים - חלקם משבטי הווייריס - בעמק סוואט (כ־100 קילומטרים מהבירה אסלאמאבד) בחודשים אוקטובר-דצמבר 2007. מטרת לוחמי הטאליבן הייתה לכבוש את האזור ולכפות עליו את חוקי השריעה. מולם ניצבו כ־3,000 חיילים ושוטרים מכוחות פיקוד הגבול. ההסתערות של הכוחות האלה על עמדות הטאליבן לא עלתה יפה, ובעקבותיה התפררו והתפוררו יחידות הצבא, מה שהקל על הטאליבן לעבור להתקפת נגד ולהשתלט על מרבית העמק ולחדור לחבל ארץ נוסף (שאנגלה).²⁰

המצב כיום הוא שאנשי הטאליבן שולטים על רוב עמק סוואט, ובפברואר 2009 אף נכנעה ממשלת פקיסטן לתביעתם להחיל על האזור את השריעה - החוק האסלאמי.²¹

אי־הבנת החברה הוויירית

בעקבות ההערכות שמנהיגי אלקאעידה נמלטו לווייריסטן נכנסו לשם ב־2002 כוחות של צבא פקיסטן - לראשונה מאז קיבלה המדינה את עצמאותה. כניסתם התאפשרה לאחר משא ומתן ארוך ומתיש עם מנהיגי השבטים (המאליקים). המאליקים הסכימו לצעד זה לאחר שהובטח להם שאזורם העניינה מסיוע נרחב. בפועל פגע צבא פקיסטן בכלכלת האזור: הרס בתים, סגר בתי עסק, החרים כלי רכב ופיטר עובדים של מוסדות ממשלה שסירבו לשתף עימו פעולה. כתוצאה מכך התערער מעמד המאליקים, וישנם דיווחים שמאז 2002 נרצחו כ־200 מהם על ידי גורמים קיצוניים בווייריסטן. את האנרכיה הפוליטית ניצלו היטב מנהיגים צעירים וקיצוניים המקורבים לאלקאעידה ולטאליבן, והם תפסו את עמדות המנהיגות המסורתית באזור.

טעות נוספת של צבא פקיסטן הייתה להסתייע באמריקנים בתוך החבל הידוע בסלידתו מזרים. כך, למשל, באוקטובר 2003 הנחית צבא פקיסטן מהאוויר 2,500 חיילי קומנדו בכפר בגהאר בדרום וזיריסטן. על הכוחות הנוחתים חיפו 12 מסוקי קרב אמריקניים שהמריאו מאפגניסטן. הפעולה הזאת עוררה זעם רב בקרב אנשי השבטים על פקיסטן. בעקבות זאת הידקו השבטים המקומיים את קשריהם המבצעיים עם כוחות הטאליבן ואלקאעידה וזנחו את שיתוף הפעולה שלהם עם צבא פקיסטן.

לוחמים מצבא פקיסטן | רובם של החיילים בקרב הכוחות הלוחמים בגבול הם פשטונים, ורבים מהם מזדהים עם השבטים פשטונים בווייריסטן הלוחמים בצבא פקיסטן

3. **Pakistan: "The Taliban's Godfather?" Documents Detail Years of Pakistani Support for Taliban Extremists**, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB227/index.htm>
4. ספר חדש שיצא בימים אלה לאור קובץ שמושרף שיחק למעשה משחק כפול: מצד אחד קיבל כסף מהאמריקנים כדי להילחם בטאליבן, ומצד אחר איפשר לאנשי הצבא שלו להזהיר את הטאליבן לפני כל פשיטה. המידע הזה מתבסס על האזנות של צבא ארה"ב לתקשורת של צבא פקיסטן. David E. Sanger, **The Inheritance**, Harmony Books, January 2009
5. **Danish Embassy Bombing in Islamabad and Pakistan's Security Situation**, Norwegian Defense Research Establishment, http://www.mil.no/multimedia/archive/00111/Danish_Embassy_bomb_111382a.pdf
6. www.answers.com/topic/waziristan
7. Syed Shoiab Hasan, **Profile: Islamabad's Red Mosque**, by BBC News, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/6503477.stm
8. **Fast Facts about India's and Pakistan's Nuclear Weapons Programs**, Pakistan, Institute for Science and International Security, http://www.isis-online.org/mapproject/country_pages/pakistan.html
9. Pakistan Defense Strategy, Data as of April 1994, Library of Congress Country Studies, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+pk0157\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+pk0157))
10. Greg Miller, "US Military Aid Misses its Al-Qaeda Target", **The Los Angeles Times**, 5 November 2007 <http://www.truthout.org/article/us-military-aid-pakistan-misses-its-al-qaeda-target>
11. Afzalkhan, "Pakistan's Hunt for Al-Qaeda in South Waziristan", **Terrorism Monitor**, volume 2, issue 8, http://www.jamestown.org/images/pdf/ter_002_008.pdf
12. **Coalition Forces Action Update: March 15-25 2004**, CDI - Center for Defense Information, http://www.cdi.org/program/document.cfm?DocumentID=2160&from_page=1/index.cfm
13. **Pakistani Soldiers Bodies Found**, 4 October 2007, BBC news, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7027277.stm
14. **War in Kargil**, Center for Contemporary Conflict, US Navy, http://www.ccc.nps.navy.mil/research/kargil/war_in_kargil.pdf
15. Hassan Abbas, "Transforming Pakistan's Frontier Corps", **Terrorism Monitor**, volume 5, issue 6, (March 29, 2007), <http://www.jamestown.org/terrorism/news/article.php?articleid=2370292>
16. ראו הערה 6
17. Syed Shoaib Hasan, **Changing Ways of Pakistan's Militants**, BBC News, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7228864.stm
18. הוא אמר שישנם בעלי תפקידים בכירים לשעבר ב־ISI, שמסייעים "פה ושם" לגורמי הטרור באמצעות קשריהם. Syed Saleem Shahzad, "Taliban put Pakistan in Notice", **Asia Times Online**, http://www.atimes.com/atimes/South_Asia/HJ07Df01.html
19. ראו הערה 12
20. Jane Perlez and Ismail Khan, "Militants Gain Despite Decree by Musharraf", **NY Times**, http://www.nytimes.com/2007/11/16/world/asia/16swat.html?_r=2&oref=slogin&oref=slogin
21. <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3672914,00.html>
22. ראו הערה 8
23. ראו הערה 5
24. Hasan Abbas, "Increasing Talibanization in Pakistan's Seven Tribal Agencies", **Terrorism Monitor**, Volume 5, Issue 18, September 2007, http://www.jamestown.org/terrorism/news/article.php?issue_id=4243
25. **Obama's Pakistan Challenge**, Council on Foreign Relations, 2.01.09 http://www.cfr.org/publication/18114/obamas_pakistan_challenge.html

ההפצצות של האמריקנים בווייריסטן דירדרו עוד יותר את היחסים בין השבטים לבין שלטונות פקיסטן. כך, למשל, עוררה זעם רב הפצצת הכפר דאמדולה בינואר 2006. לטענת ארה"ב שימש הכפר מקום מסתור לאזוואהירי, אך הוא לא נהרג בהפצצה, ולעומת זאת נהרגו בה 13 אזרחים.²² הפגיעה בריבונות של פקיסטן עוררה תגובות קשות גם בתוך דעת הקהל בפקיסטן והאיצה את מאמציה של ממשלת פקיסטן לנסות להגיע לפשרה עם אנשי השבטים. ואכן, כפי שכבר צוין, בספטמבר 2006 נחתם הסכם בין ממשלת פקיסטן לבין הווייריס שבנו נכנעה הממשלה לדרישות הווייריס ואלקאעידה. ההסכם הזה שרד חודשים ספורים בלבד.

חוסר היכולת למנוע הברחות נשק

צבא פקיסטן מתקשה - עקב שליטתו החלקית מאוד בווייריסטן - למנוע הברחות נשק לשם או ייצור עצמי של אמצעי לחימה. ב־2007, במהלך פשיטה על בית כלא פרטי בווייריסטן שאותו ניהלו חמושים אוזבקים מ"התנועה האסלאמית האוזבקית" הדוגלת בהקמתה של אמירות אסלאמית בכל מרכז אסיה, תפסו והחרימו אנשי שבטים פרו ממשלתיים כ־18 אלף רימוני יד, 175 טילי נ"ט, 188 רובי קלצ'ניקוב ואלפי כדורים. זוהי רק דוגמה אחת למאגר הנשק העצום המוחזק באזור. על פי דיווחים שונים גם יש ברשות גורמי הטרור באזור טילי נ"מ.²³

סיכום

להלכה מצויים האזורים הצפון-מערביים, ובהם וזיריסטן בתחומה של פקיסטן, אולם בפועל מדובר בשטחים עצמאיים שאותם מנהלת קואליציה של ארגונים אסלאמיים קיצוניים, ובהם אלקאעידה והטאליבן. ההערכה המקובלת היא שבין לאדן מסתתר שם.

דו"ח של האו"ם שהתפרסם ב־2007 קובע ש־80% ממצעיהם של פיגועי ההתאבדות באפגניסטן הגיעו מחבל וזיריסטן. הנתון הזה מוכיח שווייריסטן הפכה להיות מרכז המבצעי החדש של ארגון אלקאעידה ושל הטאליבן האפגני לביצוע פעולות טרור נגד כוחות נאט"ו ונגד צבאה של ממשלת אפגניסטן.²⁴ בדצמבר אשתקד, זמן קצר לפני שנכנס לבית הלבן, אמר הנשיא אובמה בראיון שארה"ב לא תוכל לפתור את בעיית אפגניסטן בלי לפתור את בעיית פקיסטן.²⁵ ניתן להעריך מהדברים האלה שמציאת פתרון לבעיות הפנים של פקיסטן תעמוד בראש סדר העדיפויות של הממשל החדש בווייריסטן.

נוכח חולשתו המבצעית של צבא פקיסטן נוצר מצב אבסורדי: מצד אחד מהסס המערב לפעול בווייריסטן, שהרי להלכה מדובר בשטח ריבוני של מדינה ידידה, פקיסטן, והמערב אינו רוצה לפגוע בה. מצד אחר צבא פקיסטן לא מצליח לממש את ריבונותו שם. בניסיונותיו להשתלט על האזור הוא הוכה פעם אחר פעם. חמור מכך: בעוד המערב מצפה מפקיסטן שתשתלט על וזיריסטן ותשליט שם את ריבונותה, הולך וגדל החשש שתהיה זאת דווקא וזיריסטן שתשתלט על פקיסטן. במקרה כזה נקבל משטר אסלאמיסטי, שלידו משטר האייתולות באיראן נראה מתון, ושלרשותו יעמדו בין 55 ל-90 ראשי נפץ גרעיניים.

תודה למשה מולכו על סיועו בכתיבת המאמר.

הערות

1. Carin Zissis, Jayshree Bajoria and Staff Writer, "Pakistan's Tribal Areas", **Council on Foreign Relations**, www.cfr.org/publication/11973
2. Khwaja Geedar Khan, "Peshawar the Obdurate Bastion of Soviet-era Mujahideen", **Terrorism Monitor**, volume 2, issue 17, December 1969, http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=361

